

Metaforen in verkiezingstijd

Een onderzoek naar het gebruik van metaforen door Nederlandse politici en politieke partijen in televisiedebatten en partijprogramma's in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2017

Metaphors at election time

A study into the use of metaphors by Dutch politicians and political parties in television debates and party programmes in the run-up to the 2017 elections for the House of Representatives

Bachelorscriptie

Communicatie- en informatiewetenschappen – International Business Communication

Daniele Todaro - s4481615

Begeleidster: W.G. (Gudrun) Reijnierse MA

Tweede lezer: W. P. M. S. (Wilbert) Spooren

26 juni 2017

Aantal woorden: 8019

Radboud Universiteit

Samenvatting

Er is in het verleden veelvuldig onderzoek gedaan naar het gebruik van metaforen in de politiek over de hele wereld. Er is echter weinig onderzoek gedaan naar het metafoorgebruik in de Nederlandse politiek.

Dit onderzoek richtte zich op de vraag in hoeverre er een verschil is tussen het metafoorgebruik van de PvdA en de VVD in verkiezingsprogramma's en televisiedebatten met betrekking tot het thema immigratie, in de aanloop naar de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen van 2017.

In dit onderzoek is een corpusanalyse uitgevoerd aan de hand van de MIP van Pragglejaz Group (2007). Het corpus bestond uit twee delen. Het eerste deel bestond uit de fragmenten van de verkiezingsprogramma's van 2017 van de PvdA en de VVD, waarin het onderwerp immigratie centraal staat. Het tweede deel bestond uit de transcripties van fragmenten van een televisiedebat (het slotdebat van 14 maart 2017) in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2017, waarbij VVD-leider Mark Rutte en PvdA-leider Lodewijk Asscher aan het woord waren over het thema immigratie.

Uit de analyse bleek dat de PvdA relatief gezien meer metaforen gebruikte in het verkiezingsprogramma dan de VVD. Ook bleek er een verschil te zijn in de categorieën van metaforen die in beide verkiezingsprogramma's voorkwamen; de VVD leek vaker gebruik te maken van lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen, terwijl de PvdA vaker gebruik maakte van rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen. Ook in het televisiedebat maakte de VVD vaker gebruik van lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen, terwijl de PvdA gebruik maakte van rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen en volkse en alledaagse metaforen.

Dit onderzoek dient als uitbreiding voor eerder uitgevoerde onderzoeken en als startpunt voor meer onderzoek naar het metafoorgebruik van Nederlandse politieke partijen. Door meer Nederlandse politieke partijen te betrekken in soortgelijke onderzoeken, kan een beter beeld verkregen worden van het metafoorgebruik in de Nederlandse politiek.

Inleiding

Politici proberen soms op een impliciete manier metaforen te gebruiken die een bepaald effect hebben op het publiek (Korsten, 2013). PvdA-leider Lodewijk Asscher had het in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 over het feit dat de Nederlandse identiteit betrekking had op de onzekerheid in een snel veranderende wereld: ‘Het is een van de oorzaken dat mensen nog steeds niet weten op wie ze gaan stemmen. Dat maakt het een *thriller*.’ (NU.nl, Verkiezingen 2017, 7 maart 2017). VVD-lijsttrekker Mark Rutte portretteerde PVV-leider Geert Wilders in dezelfde periode als een *voetbalcommentator* langs de *zijlijn*; iemand die vanaf de *bank* twittert in plaats van echt maatregelen te nemen (NU.nl, Verkiezingen 2017, 13 maart 2017). Volgens Korsten (2013) geeft het gebruik van deze metaforen en frames aan dat politiek talig is en dat deze taligheid (die zich kan uiten in metaforisch taalgebruik) in de politiek gebruikt wordt om invloed uit te oefenen op de kiezer.

Vooraf in verkiezingstijd wordt door politici gebruik gemaakt van retoriek en beeldspraak (Van der Spek, 2012). Het feit dat metaforen juist in deze periode zo vaak gebruikt worden is logisch: tijdens debatten en in verschillende partijprogramma’s wordt zo veel gesproken over abstracte onderwerpen als de overheid, veiligheid en zorg, dat er met concrete uitingen gepoogd wordt die onderwerpen begrijpelijker te maken voor het publiek. Metaforen geven kleur en leven aan het debat (Van der Spek, 2012), en dat zou ervoor moeten zorgen dat zelfs discussies over de marktwerking begrijpelijk en relevant worden voor de ‘normale Nederlander’. Volgens Beer & De Landtsheer (2004, p. 24) worden metaforen in de politiek dan ook gebruikt voor het volgende:

‘as tools of persuasive communication, to bridge gaps and build identification between strangers; to frame issues; to create, maintain, or dissolve political coalitions; to generate votes and win elections.’¹

In dit onderzoek zal er met behulp van de Metaphor Identification Procedure (MIP; Pragglejaz Group, 2007) een analyse gemaakt worden van het gebruik van metaforen in de Nederlandse politiek. Dit wordt gedaan door een vergelijking te maken tussen twee Nederlandse politieke partijen (PvdA en VVD) wat betreft hun metafoorgebruik in het

---

¹ ‘als hulpmiddel voor persuasieve communicatie, om identificatie met het publiek te stimuleren, bepaalde kwesties te framen, politieke coalities te creëren, vast te houden en te verbreken en om stemmen te genereren en verkiezingen te winnen’ (Beer & De Landtsheer, 2004, p. 24; vertaling DT).

slotdebat van 14 maart 2017 en in hun respectievelijke partijprogramma's in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2017.

Het onderzoek zal zowel kwantitatief als kwalitatief van aard zijn. In het kwantitatieve deel zal gekeken worden naar de frequentie van de metaforen die gebruikt worden door beide partijen in zowel het debat als de verkiezingsprogramma's. In het kwalitatieve deel zal gekeken worden naar de categorieën van metaforen die gebruikt worden door beide partijen. Hiermee wordt getracht te analyseren hoe politieke partijen metaforen gebruiken, welke metaforen ze gebruiken en of er een verschil is tussen het metafoorgebruik van een linkse (PvdA) en een rechtse (VVD) partij en tussen het metafoorgebruik in televisiedebatten en verkiezingsprogramma's.

Theoretisch kader

Lakoff en Johnson (1980) stellen dat een metafoor een relatie heeft met twee domeinen, een brondomein en een doeldomein. Deze relatie wordt ook wel 'cross-domain mapping' genoemd (Lakoff & Johnson, 1980). De theorie stelt dat een (relatief) concrete definitie van een begrip (informatie van een brondomein) wordt gebruikt om duidelijkheid te verschaffen over een abstracte definitie van datzelfde begrip (informatie van een doeldomein) dat in een bepaalde context gebruikt wordt. Ter illustratie, de PvdA gebruikt in haar verkiezingsprogramma van 2017 het woord *brandhaard* in de volgende context:

'De overgrote meerderheid van de vluchtelingen uit *brandhaarden* zoals Syrië wordt, vaak onder erbarmelijke omstandigheden, opgevangen in buurlanden.'

Op basis van het Van Dale online woordenboek (2017), kan *brandhaard* letterlijk opgevat worden als 'een plaats waar een brand het felst woedt en vanwaar het vuur zich verspreidt', maar kan het ook figuurlijk gebruikt worden als 'een centrum van een zorgwekkende situatie, een probleemgebied' (Van Dale online, 2017). In dit geval wordt de informatie van de concrete informatie van het brondomein (de niet-metaforische betekenis) overgebracht naar de context van de zin, het doeldomein. Kortom, 'twee domeinen of kennisconcepten, die op het eerste gezicht niets met elkaar te maken hebben, worden op linguïstisch en conceptueel gebied met elkaar in verband gebracht' (Keuning, 2010, p. 7). Dus, er wordt getracht een bepaalde boodschap over te brengen door gebruik te maken van alternatieve, talige elementen (of uitingen) die op het eerste oog misschien niet zouden passen bij de context van waar de

betreffende uiting in staat (Lakoff & Johnson, 1980). Wat betreft het voorbeeld van het woord *brandhaard*, is het namelijk zo dat de vluchtelingen niet letterlijk uit een concrete brandhaard komen. Het woord wordt echter gebruikt om duidelijk te maken dat de vluchtelingen uit een plek komen die vergelijkbaar is met een centrum waar iets zorgwekkends (fel, hevig) aan de gang is. Een uiting mag vervolgens als metafoor gezien worden als de afstand tussen het bron- en doeldomein dusdanig groot is, dat de twee domeinen nog steeds gezien worden als twee verschillende betekenissen (Burgers, Konijn & Steen, 2016).

Steen, Dorst, Hermann, Kaal en Krennmayr (2010) deden onderzoek naar metafoorgebruik aan de hand van data afkomstig uit Engeland. Zij analyseerden vier tekstfragmenten van elk circa 50.000 woorden, die voorkwamen in het British National Corpus. De woorden werden geanalyseerd door gebruik te maken van een variant van de MIP (Metaphor Identification Procedure; Pragglejaz Group, 2007), namelijk de MIPVU. De MIP is een gedetailleerde procedure die men in staat stelt om woorden te markeren als wel- of niet-metaforen en heeft in andere onderzoeken bewezen betrouwbaar te zijn (Steen et al., 2010). In de methodesectie van deze scriptie is de MIP in detail beschreven. Wat betreft de tekstfragmenten ging het om vier verschillende soorten: academische teksten, nieuws, fictie en conversaties. Uit de resultaten bleek dat in conversaties het minst aantal metaforen gebruikt werden (7,7% van de woorden in het geanalyseerde fragment waren gemarkeerd als metafoor). Academische teksten bleken het meest gebruik te maken van metaforen, namelijk 18,5%, gevolgd door nieuwsteksten (16,4%) en fictie (11,7%). Steen et al. (2010) laten met deze analyse zien dat er een verschil is in het aantal metaforen dat gebruikt wordt in gesproken en geschreven teksten.

Er kan echter een onderscheid gemaakt worden tussen conceptuele metaforen en talige metaforen. Conceptuele metaforen kunnen gezien worden als een overkoepelende vergelijking die ‘boven’ de talige metaforen hangen. Ter illustratie, de metaforische uitdrukking ‘Ik verdedig mijn stelling’ kan behoren tot de meer algemene, overkoepelende vergelijking ARGUMENTATIE IS OORLOG. Talige metaforen zijn dus uitingen van die conceptuele structuren.

Er is in het verleden veelvuldig onderzoek gedaan naar het gebruik van metaforen en frames buiten de politiek, in de politiek en meer specifiek tijdens verkiezingen. Charteris-Black (2011) stelt dat conceptuele metaforen gebruikt worden om fysieke en niet-fysieke ervaringen met elkaar te verbinden om een beroep te doen op de emotie van het publiek. Hij laat zien hoe talige metaforen die in de Engelse politiek gebruikt worden, ondergebracht kunnen worden onder overkoepelende conceptuele metaforen. Ter illustratie gebruikt

Charteris-Black (2011) een fragment van een speech (1) om aan te tonen hoe de Britse politicus Tony Blair van de Labour Party bepaalde metaforen gebruikt om de conceptuele metafoor LIFE IS A JOURNEY te benadrukken.

- (1) ‘I remember when *our journey* to Government began... And what I learnt that day was not about the far left. It was about leadership. Get rid of the false choice: principles or no principle. Replace it with the true choice. *Forward or back. I can only go one way. I’ve not got a reverse gear.* The time to trust a politician most is not when they’re taking the easy option. Any politician can do the popular things. I know, I used to do a few of them.’ (Charteris-Black, 2011, p. 45-46)

Blair heeft het hier over partijen die volgens hem wel en geen principes hebben en maakt een contrast tussen zijn aanhang en zijn tegenstanders (Charteris-Black, 2011). De politieke keuze tussen links of rechts wordt afgebeeld als een reis die gemaakt moet worden en wordt geframed door duidelijk te maken dat men vooruit (*forward*) of achteruit (*back*) kan gaan. Hetzelfde geldt voor de metafoor van de *reverse gear* (de achteruitversnelling), die in dit voorbeeld wordt gebruikt om duidelijk te maken dat er geen optie is om terug te keren, om achteruit te gaan. Als we in een bepaalde richting lopen, bijvoorbeeld vooruit, dan willen we zien waar we naartoe gaan. In het voorbeeld kijken we dus vooruit bij het maken van een voorwaartse beweging. Dit is vergelijkbaar met het maken van een reis die in het voorbeeld als uiting wordt gebruikt; we gaan ergens heen, men beweegt op een bepaalde figuurlijke manier vooruit. Volgens Charteris-Black (2011) gebruikt Blair deze positieve associaties met *vooruitkijken* om mensen de juiste keuze te laten maken, voor zich te winnen. Het fragment van Blair laat dus zien dat een politieke redevoering boodschappen kan bevatten waarbij maatschappelijke kwesties (in dit geval het ondersteunen van een bepaalde politicus of partij) geframed worden door metaforen te gebruiken (Landau & Keefer, 2014).

Vestermark (2007) deed onderzoek naar politieke redevoering in de Verenigde Staten en analyseerde de metaforische personificatie van de VS door de inaugurele toespraken van de vier presidenten Ronald Reagan, George H.W. Bush, Bill Clinton en George W. Bush te vergelijken aan de hand van de Cognitive Semantic Approach (Charteris-Black, 2011). Vestermark (2007) ontdekte dat in alle geanalyseerde toespraken de wereld gezien werd als gemeenschap en de VS (de natie) als (handelend) persoon. De meest gebruikte metaforen in de toespraken van alle geanalyseerde presidenten, waren metaforen die hoorden bij het

conceptueel label DE NATIE ALS PERSOON. Zo gebruikte president H.W. Bush tijdens een van zijn toespraken een menselijk eigenschap om de VS af te schilderen als een persoon (2).

(2) ‘It is to make kinder *the face of the nation.*’ (Vestermark, 2007, p. 11)

In zin (2) suggereert president H.W. Bush dat de natie een menselijk lichaam heeft met een gezicht dat de emoties van de VS als natie kan uiten (Vestermark, 2007). Vestermark (2007) concludeerde onder andere dat de vier presidenten vaak gebruik maakten van metaforen, in dit specifieke geval om een beroep te doen op de emoties van het publiek. De vier presidenten wilden zo het land personifiëren en de Amerikanen zich laten identificeren met het land om op deze manier begrip te creëren voor bepaalde overtuigingen.

Cammaerts (2012) deed onderzoek naar het gebruik van metaforen over de politiek door onder andere Noord-Belgische politici te analyseren die in de periode tussen 2007 en 2011 debatteerden over een nieuwe Belgische regering. De metaforen werden geanalyseerd volgens de Critical Metaphor Analysis (Charteris-Black, 2011). Bij deze methode worden metaforen onder andere op het descriptieve niveau geanalyseerd. De metaforen en frames werden door Cammaerts (2012) geïdentificeerd en herkend door ze te plaatsen in categorieën en te verbinden met frames. Cammaerts (2012) heeft bij het selecteren van de metaforen onder andere gekeken of de metaforen gebruikt werden in politieke redevoering en hoe vaak ze gebruikt werden (frequentie). Aan de hand van deze descriptieve methode werden er vier meta-categorieën van metaforen geïdentificeerd: sport-en-spelmetaforen, oorlogsmetaforen, culinaire metaforen en transportmetaforen. Cammaerts (2012) constateerde dat deze vier soorten metaforen gebruikt werden om bepaalde aspecten van redevoering te benadrukken, ofwel te framen (Entman, 1993). Cammaerts (2012) identificeerde zes frames: *uiten van mobiliteit*, *schuld toekennen*, *benadrukken van de noodzaak tot eenheid*, *onderhandelen en plagen* (‘teasen’), *het einde is nabij*, en *benadrukken van gebrek aan richting en leiderschap*. Ter illustratie: sport-en-spelmetaforen werden door politieke elites gebruikt om de crisis toentertijd af te beelden als een voetbalwedstrijd waarin bepaalde disruptieve- en uitsteltactieken werden ingezet (3).

- (3) ‘After eight months of tackling and sliding, the ground is scattered with knackered players, but the game is by no means over yet, as the players will have to dig deep into their reserves for extra time’² (Cammaerts, 2012, p. 9)

In voorbeeld (3) worden de woorden *tackling* (neerhalen), *sliding* (glijden) en *players* (spelers) metaforisch gebruikt. De politici zijn elkaar niet fysiek aan het neerhalen, aan het glijden en het zijn niet letterlijk spelers van een bepaalde sport. Ze kunnen wél vergeleken worden met spelers, omdat ook zij meedoen aan een bepaalde competitie waarin gewonnen moet worden (het debat, bijvoorbeeld) en worden er (in plaats van fysieke bewegingen) argumenten gebruikt (er wordt ‘gegleden’) om andere ‘spelers’ neer te halen. Cammaerts (2012) laat met dit voorbeeld zien dat politici abstracte en complexe onderwerpen – zoals de crisis die in het artikel besproken wordt – met concrete uitingen begrijpelijk proberen te maken voor het publiek.

De Landtsheer, Kalkhoven en Broen (2011) voerden een onderzoek uit om het metafoorgebruik van partijleider van de PVV Geert Wilders te analyseren aan de hand van verschillende teksten uit het media-archief van de website van de PVV. De Landtsheer et al. (2011) gebruikten hiervoor de metafoorindex, een kwantitatieve methode die in staat stelt aan te duiden hoe sterk de metaforische stijl (ofwel, hoe krachtig en emotioneel het metafoorgebruik) van een partij is aan de hand van de hoeveelheid en de soort metaforen die de PVV-leider gebruikte. De Landtsheer et al. (2011) maakten hierbij gebruik van een inhoudsschaal die bestond uit zes categorieën, gerangschikt van zwak naar sterk op emotioneel gebied: 1. *Volkse en alledaagse metaforen*, 2. *Natuurmetaforen*, 3. *Navigatie-, constructie, gesofisticeerde metaforen*, 4. *Rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen*, 5. *Sport-, spel-, dramametaforen* en 6. *Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen*. Deze inhoudsschaal heeft bewezen betrouwbaar te zijn in eerder onderzoek (De Landtsheer et al., 2011). De eerste drie categorieën werden door De Landtsheer et al. (2011) gezien als minst krachtig, terwijl categorieën 4, 5 en 6 gezien werden als krachtigere en meer emotionele metaforen. Hoe meer metaforen van deze laatste drie categorieën gebruikt werden, des te emotioneler de metaforen en daardoor sterker de metaforische stijl van de partij. Uit de resultaten bleek dat Geert Wilders in columns, opiniestukken en persberichten (in de periode van 2004-2010) het vaakst sprak over ‘Veiligheid’ en ‘Islambestrijding en massa-immigratie’. De metaforen die hij

---

² ‘Na acht maanden van neerhalen en glijden, ligt het veld vol met uitgeputte spelers, maar het spel is nog niet voorbij want de spelers zullen diep in hun reserves moeten tasten voor extra tijd’ (Cammaerts, 2012, p. 9; vertaling DT).

gebruikte om over deze onderwerpen te spreken, werden daarnaast vaker ingedeeld in categorieën die gezien werden als krachtiger en emotioneler. Zo sprak Geert Wilders zich in 2006 negatief uit over de invloed van de islam (4).

(4) ‘De tsunami van de islamisering stoppen’ (De Landtsheer et al., 2011, p. 12)

Volgens De Landtsheer et al., (2011) wordt ‘tsunami’ gebruikt als ‘rampen-, onheils-, en geweldsmetafoor’ om te waarschuwen voor de toenemende disproportionele hoeveelheid invloed van de islam op Nederland (bijvoorbeeld het groot aantal moslims dat zich in Nederland gaat vestigen). Het feit dat dit soort metaforen relatief vaker gebruikt werden dan minder emotionele metaforen, leidde uiteindelijk tot de conclusie dat Geert Wilders (PVV) een sterke metaforische stijl had met betrekking tot die thema’s.

Bovengenoemde onderzoeken laten zien dat metafoorgebruik over de hele wereld onderzocht is. Steen et al. (2010) deden onderzoek naar metafoorgebruik in verschillende registers uit Engeland. Hieruit bleek dat minder metaforen gebruikt werden tijdens conversaties, terwijl er meer metaforen gebruikt werden in geschreven teksten. De vraag is of in Nederlandse televisiedebatten (waarin conversaties centraal staan) ook minder gebruik wordt gemaakt van metaforen in vergelijking met teksten (zoals verkiezingsprogramma’s).

Vestermark (2007) analyseerde het metafoorgebruik van de presidenten van de twee belangrijkste partijen in de VS, de Democraten en de Republikeinen. Vestermark (2007) maakte echter geen vergelijking tussen deze twee partijen. Met oog op de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen is het interessant om te kijken naar het metafoorgebruik van de twee grootste partijen vóór de Nederlandse Twee Kamerverkiezingen van 2017 (PvdA en VVD), en deze wél met elkaar te vergelijken. Op die manier zou namelijk preciezer onderzocht kunnen worden in hoeverre twee (in dit geval Nederlandse) partijen van elkaar verschillen met betrekking tot hun metafoorgebruik.

De Landtsheer et al. (2011) zijn de enigen die onderzoek deden naar het metafoorgebruik in de Nederlandse politiek, waarbij ze Geert Wilders en de PVV analyseerden. Er is echter nog geen onderzoek gedaan naar het metafoorgebruik van andere politici in Nederland en dus naar het metafoorgebruik van andere Nederlandse politieke partijen. Daardoor is er ook nog geen vergelijking gemaakt tussen Nederlandse partijen, politici en richtingen (links, rechts) met betrekking tot metafoorgebruik.

In deze scriptie worden de hierboven genoemde hiaten in de literatuur gevuld door antwoord te geven op de volgende onderzoeksvraag:

In hoeverre is er een verschil tussen de PvdA en de VVD in het gebruik van metaforen in verkiezingsprogramma's en televisiedebatten met betrekking tot het thema immigratie in de aanloop naar de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen van 2017?

Ter ondersteuning van de onderzoeksvraag zijn vier deelvragen geformuleerd. De eerste twee deelvragen hebben betrekking op de frequentie van metaforen met betrekking tot het thema immigratie in verkiezingsprogramma's en televisiedebatten.

- 1. Wat is het verschil in aantallen metaforen met betrekking tot het thema immigratie tussen de PvdA en de VVD in verkiezingsprogramma's?*
- 2. Wat is het verschil in aantallen metaforen met betrekking tot het thema immigratie tussen de PvdA en de VVD in televisiedebatten?*

De tweede set deelvragen heeft betrekking op de categorieën van metaforen die worden gebruikt met betrekking tot het thema immigratie in verkiezingsprogramma's en televisiedebatten.

- 3. Wat is het verschil in de categorieën van metaforen tussen de PvdA en de VVD met betrekking tot het thema immigratie in verkiezingsprogramma's?*
- 4. Wat is het verschil in de categorieën van metaforen tussen de PvdA en de VVD met betrekking tot het thema immigratie in televisiedebatten?*

Methode

Om het verschil in metafoorgebruik tussen de PvdA en de VVD te analyseren, is gebruik gemaakt van een corpusanalyse.

Materiaal

Voor het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen is er eerst een selectie gemaakt van linkse- en rechtse partijen, omdat verwacht werd dat het verschil tussen een linkse en rechtse partij groter was dan het verschil tussen een centrale en rechtse of linkse partij. Voor het kiezen van de twee te vergelijken partijen is gebruik gemaakt van de peilingen zoals die te zien zijn op Frontbencher (2017), een website met een overzicht van het aantal zetels dat alle

Nederlandse partijen op bepaalde momenten hebben. Bij raadpleging van deze peilingen valt te zien dat de PvdA (38 zetels) en de VVD (41 zetels) de grootste twee partijen waren in de Tweede Kamer, vóór de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 (Frontbencher, 2017). In dit onderzoek is dan ook gekeken naar die partijen omdat het de twee grootste partijen waren in de Tweede Kamer, maar ook omdat die twee partijen de afgelopen jaren samen de regering hebben gevormd. Vervolgens bleek ook dat de PvdA op dat moment de grootste linkse partij was, terwijl de VVD de grootste rechtse partij was. Er is in dit onderzoek dan ook een vergelijking gemaakt tussen links en rechts omdat de partijen die van die richtingen komen (in dit geval de PvdA als linkse partij en de VVD als rechtse partij) een andere ideologie hebben en daardoor duidelijk verschillende standpunten hebben wat betreft het thema immigratie.

Wat betreft het thema is gekozen voor immigratie, omdat dit een van de meest actuele thema's was in de Nederlandse politiek en in de discussies in de aanloop naar de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen bleek te zijn (FD Mediagroep, 2017).

Het samengestelde corpus bestond uit twee soorten data. Het eerste soort data betrof delen van de verkiezingsprogramma's van 2017 van de PvdA en de VVD, waarin het onderwerp immigratie centraal staat. Op basis van dat thema is via de inhoudsopgave van beide programma's gekeken welk deel hoorde bij het thema immigratie. Hieruit bleek dat het deel van het partijprogramma van de VVD dat ging over het thema immigratie bestond uit ± 1150 woorden (met als titel 'Immigratie'). Het deel van het partijprogramma van de PvdA dat ging over het thema immigratie bestond eveneens uit ± 1150 woorden (met als titel 'Solidaire samenleving; vluchtelingen helpen en laten meedoen' en 'Migratie in internationaal perspectief'). Het tweede soort data bestond uit de transcripties van fragmenten van een televisiedebat (het slotdebat van 14 maart 2017) in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2017, waarbij VVD-leider Mark Rutte en PvdA-leider Lodewijk Asscher aan het woord waren over het thema immigratie. De transcriptie van het debat tussen VVD-leider Mark Rutte en GroenLinks-leider Jesse Klaver bestond uit ongeveer 1850 woorden. De transcriptie van het debat tussen PvdA-leider Lodewijk Asscher en PVV-leider Geert Wilders bestond uit ongeveer 1750 woorden.

Met betrekking tot de corpusselectie was er sprake van een selecte steekproeftrekking, omdat er bij de selectie van metaforen is gekeken naar specifieke fragmenten (televisiedebat) en onderdelen (verkiezingsprogramma's) waarin werd gesproken en geschreven over het thema 'immigratie'.

Procedure

Voordat de metaforen werden geïdentificeerd, zijn alle teksten (de verkiezingsprogramma's en de zelf uitgetypte fragmenten van het televisiedebat) met betrekking tot het thema immigratie automatisch 'ge-POS-tagged'. Dit is een systeem waarbij een computerprogramma automatisch vaststelt wat de woordsoort is van elk woord dat in een corpus staat (Van den Bosch, Busser, Daelemans & Canisius, 2007). Dit proces resulteerde in vier aparte Excel-bestanden, bestaande uit alle woorden en bijbehorende woordsoorten die voorkwamen in de volgende delen: het transcript van het deel van het Slotdebat waarin (Lodewijk Asscher) PvdA en Geert Wilders (PVV) debatteerden, het transcript van een ander deel van het Slotdebat waarin Mark Rutte (VVD) debatteerde met GroenLinks-leider Jesse Klaver, het deel van het verkiezingsprogramma van de PvdA waarin het onderwerp immigratie centraal staat en het deel van het verkiezingsprogramma van de VVD waarin eveneens immigratie het onderwerp is. Uit de Excel-bestanden zijn vervolgens alle inhoudswoorden geselecteerd, omdat inhoudswoorden (in tegenstelling tot functiewoorden) lexicale inhoud hebben en dus meer informatie bevatten (Pragglejaz Group, 2007). Het ging om de volgende inhoudswoorden: zelfstandig naamwoorden (N), werkwoorden (WW), bijvoeglijk naamwoorden (ADJ) en bijwoorden (BW). Deze zijn allemaal overgezet in een SPSS-bestand, waarmee de statistische toetsen konden worden uitgevoerd.

Voor de kwantitatieve analyse is gebruik gemaakt van een bottom-up benadering. Deze benadering vergt een systematische en betrouwbare tool voor het vinden van linguïstische uitingen die gerelateerd zouden kunnen zijn aan metaforen (Steen et al., 2010). De Pragglejaz Group (2007) ontwikkelde hiervoor een tool genaamd MIP (Metaphor Identification Procedure). De MIP is een hulpmiddel dat bestaat uit een aantal instructies die de gebruikers in staat stelt metaforische woorden te vinden in een corpus/gesprek/discourse. Het is een methode die met andere onderzoeken ook bewezen heeft betrouwbaar te zijn (Steen et al., 2010). De instructies zijn als volgt (Pragglejaz Group, 2007, p. 3):

- '1. Read the entire text/discourse to establish a general understanding of the meaning.
2. Determine the lexical units in the text/discourse
- 3a. For each lexical unit in the text, establish its meaning in context, i.e., how it applies to an entity, relation or attribute in the situation evoked by the text (contextual meaning). Take into account what comes before and after the lexical unit.

- 3b. For each lexical unit, determine if it has a more basic contemporary meaning in other contexts than the one in the given context. For our purposes, basic meanings tend to be:
- more concrete; what they evoke is easier to imagine, see, hear, feel, smell, and taste.
  - related to bodily action.
  - more precise (as opposed to vague)
  - historically older

Basis meanings are not necessarily the most frequent meanings of the lexical unit.

- 3c. If the lexical unit has a more basic current/contemporary meaning in other contexts than the given context, decide whether the contextual meaning contrasts with the basic meaning but can be understood in comparison with it.
4. If yes, mark the lexical unit as metaphorical.’

Om MIP als methode toe te kunnen passen moet gebruik worden gemaakt van het woordenboek. In dit onderzoek is dan ook gebruik gemaakt van het Van Dale online woordenboek om de contextuele betekenis en de basisbetekenis van de geanalyseerde lexicale eenheden te kunnen bepalen.

Om de stappen van deze methode te illustreren is er een voorbeeld uitgewerkt (5).

- (5) ‘Ook op andere vlakken zien wij dat het einde van de **draagkracht** van de samenleving in zicht is. Het gevoel van onbehagen groeit en de druk op onze sociale voorzieningen is groot.’ (Verkiezingsprogramma VVD, 2017)

Draagkracht

1. De tekst wordt gelezen om een idee te krijgen van het thema van de tekst.
2. De lexicale eenheden worden vastgesteld:
Ook / op / andere / vlakken / zien / wij / dat / het / einde / van / de / **draagkracht** / van / de / samenleving / in / zicht / is / Het / gevoel / van / onbehagen / groeit / en / de / druk / op / onze / sociale / voorzieningen / is / groot

- 3a. De betekenis van *draagkracht* die past bij de context van de zin is: ‘figuurlijk: vermogen om geldelijke lasten te dragen, draaglast’ (Van Dale online, 2017).
- 3b. De basisbetekenis (betekenis die meer concreet, menselijk of precies is) van het woord is: ‘vermogen om te dragen’ (Van Dale online, 2017).
- 3c. Beide betekenissen verschillen, maar kunnen met elkaar worden vergeleken (de fysieke kracht om bijvoorbeeld een object te dragen vs. het vermogen om iets te kunnen betalen/om een financiële last te dragen).
4. Het woord wordt gemarkeerd als metafoor.

Wat betreft de kwalitatieve analyse is er gebruikt gemaakt van bestaande categorieën die door De Landtsheer (2009) zijn gecreëerd. Deze inhoudsschaal heeft in eerder onderzoek bewezen betrouwbaar te zijn en bestond uit zes categorieën (De Landtsheer, 2011).

1. Volkse en alledaagse metaforen
2. Natuurmetaforen
3. Navigatie-, constructie-, en andere ‘gesofisticeerde’ metaforen
4. Rampen-, onheils- en geweldsmetaforen
5. Sport-, spel- en dramametaforen
6. Lichaams-, ziekte- en doodsmetaforen

Om te illustreren hoe deze inhoudsschaal is gebruikt is de metafoor *draagkracht* uit voorbeeld (5) gebruikt. Omdat *draagkracht* in dit geval in verband kan worden gebracht met een aspect van het lichaam (een bepaald vermogen om iets te dragen), zou het woord kunnen passen in categorie 6. *Lichaams-, ziekte- en doodsmetaforen*.

Op basis van deze zes categorieën is vervolgens – aan de hand van opvallende voorbeelden – het kwalitatieve deel van dit onderzoek uitgevoerd en is er gekeken of er verschillen te vinden waren met betrekking tot de categorieën van metaforen die beide partijen gebruikten.

De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid met betrekking tot het gebruik van de MIP werd gemeten op basis van 104 gecodeerde inhoudswoorden uit het corpus, welke onafhankelijk door twee codeurs zijn geanalyseerd. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid van de variabele Metafoor was matig: $\kappa = .39$, $p < .001$ (Landis & Koch, 1977, p. 165). In de discussiesectie is verder ingegaan op dit resultaat.

Statistische toetsing

In dit onderzoek is er een combinatie gemaakt van een kwantitatieve en kwalitatieve analyse. In de kwantitatieve analyse is gebruik gemaakt van drie Chi-kwadraattoetsen om te kijken of er samenhang was tussen twee nominale variabelen, waarbij in dit geval gekeken werd naar het verschil in metafoorgebruik met betrekking tot de partij (PvdA, VVD) en het register (geschreven verkiezingsprogramma's/gesproken televisiedebatten). In de kwalitatieve analyse zijn de verschillen wat betreft de categorieën van metaforen geanalyseerd. Hierbij werd door middel van opvallende voorbeelden een verbinding gemaakt met een inhoudsschaal bestaande uit zes categorieën van metaforen (zie ook De Landtsheer et al., 2011). Op basis daarvan zijn er uitspraken gemaakt over de verschillen en overeenkomsten tussen de PvdA en de VVD.

Resultaten

Voorafgaand aan de relevante analyses voor de deelvragen, volgt in Tabel 1 een algemeen overzicht van het aantal metaforen en niet-metaforen dat door beide partijen gebruikt is in de geschreven verkiezingsprogramma's en de gesproken televisiedebatten.

Tabel 1. Het absolute en relatieve (tussen haakjes) aantal wel- en niet-metaforen die per partij gebruik zijn tussen de PvdA en de VVD in verkiezingsprogramma's (geschreven) en de televisiedebatten (gesproken).

	Partij	PvdA	VVD	Totaal
Metafoor	ja	210 (23)	244 (21)	454
	nee	719 (77)	933 (78)	1652
	Totaal	929 (100)	1177 (99)	2106

Uit de χ^2 -toets tussen Partij en Metafoor bleek geen verband te bestaan ($\chi^2(1) = 1.10, p = .30$). Er bleek geen significant verschil te zijn in metafoorgebruik (wel of niet-metafoor) tussen de PvdA en de VVD. De resultaten zijn weergegeven in Tabel 1.

Vershil in aantallen metaforen met betrekking tot het thema immigratie tussen de PvdA en de VVD in verkiezingsprogramma's

Uit de χ^2 -toets tussen Partij en Metafoor (in geschreven teksten) bleek een verband te bestaan ($\chi^2(1) = 6.26, p = .012$). In het verkiezingsprogramma van de PvdA werden er relatief gezien meer metaforen gebruikt (25%) dan in het verkiezingsprogramma van de VVD (19%). In het verkiezingsprogramma van deze partij (de VVD) kwamen relatief gezien meer niet-metaforen voor (81%) dan in het verkiezingsprogramma van de PvdA (75%). De resultaten zijn weergegeven in Tabel 2.

Tabel 2. Het absolute en relatieve (tussen haakjes) aantal wel- en niet-metaforen die per partij gebruik zijn tussen de PvdA en de VVD in verkiezingsprogramma's (geschreven).

	Partij	PvdA	VVD	Totaal
Metafoor	ja	143 (25)	123 (19)	266
	nee	433 (75)	527 (81)	960
	Totaal	576 (100)	650 (100)	1226

Vershil in aantallen metaforen met betrekking tot het thema immigratie tussen de PvdA en de VVD in televisiedebatten

Uit de χ^2 -toets tussen Partij en Metafoor (in gesproken teksten) bleek geen verband te bestaan ($\chi^2(1) = 1.99, p = .158$). Er bleek geen significant verschil te zijn in metafoorgebruik (metafoor en niet-metafoor) tussen de PvdA en de VVD in het televisiedebat (gesproken). De resultaten zijn weergegeven in Tabel 3.

Tabel 3. Het absolute en relatieve (tussen haakjes) aantal metaforen en niet-metaforen die per partij gebruikt zijn tussen de PvdA en de VVD in de televisiedebatten (gesproken)

	Partij	PvdA	VVD	Totaal
Metafoor	ja	67 (19)	121 (23)	188
	nee	286 (81)	406 (77)	692
	Totaal	353 (100)	527 (100)	880

Vershil in categorieën van metaforen tussen de PvdA en de VVD met betrekking tot het thema immigratie tussen de PvdA en de VVD in verkiezingsprogramma's (geschreven)

Aan de hand van enkele opvallende voorbeelden zijn de verschillen tussen beide partijen geïllustreerd met betrekking tot de categorieën van metaforen die gebruikt werden door de PvdA en de VVD in hun respectievelijke verkiezingsprogramma's (geschreven). Bij deze analyse is gebruik gemaakt van de MIP (Pragglejaz Group, 2007) en de inhoudsschaal van De Landtsheer et al. (2011). In de methodesectie zijn de stappen die gemaakt zijn met betrekking tot de analyse in detail beschreven.

De PvdA heeft het in haar partijprogramma over de opvang van vluchtelingen.

‘De / overgrote / meerderheid / van / de / vluchtelingen / uit / **brandhaarden** / zoals / Syrië / wordt / opgevangen / in / buurlanden.’

(Verkiezingsprogramma PvdA)

De analyse die uit deze zin is gedaan heeft betrekking op **brandhaard**. Voor deze lexicale eenheid is eerst vastgesteld wat de contextuele betekenis is. Het gaat hier om het opvangen van mensen uit gevaarlijke gebieden. De betekenis die past bij de context van de zin is ‘een centrum van een zorgwekkende situatie, een probleemgebied’ (Van Dale online, 2017). In het woordenboek is er een betekenis die concreter is, namelijk ‘een plaats waar een brand het felst woedt en vanwaar het vuur zich verspreidt’ (Van Dale online, 2017). In het geval van *brandhaard* is er een verschil tussen de twee betekenissen, maar is het wel mogelijk om deze twee betekenissen met elkaar te vergelijken. In beide gevallen gaat het namelijk om een zorgwekkende situatie waar gevaar is. Het woord is daarom gemarkeerd als metafoor.

Omdat hier verwezen wordt naar een zorgwekkende situatie (een plek waar een fel vuur brandt) zou *brandhaard* kunnen passen in categorie 4. *Rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen* (De Landtsheer, 2009).

In het verkiezingsprogramma heeft de PvdA het ook over het behandelen van vluchtelingen in nood.

‘Het / universele / recht / op / **bescherming**’

(Verkiezingsprogramma PvdA)

De analyse die uit deze zin is gedaan heeft betrekking op **bescherming**. Voor deze lexicale eenheid is eerst de contextuele betekenis vastgesteld. De betekenis die past bij de context van de zin is ‘beveiliging, bewaring door een persoon of instantie’ (Van Dale online, 2017). In het woordenboek is er echter ook een betekenis die concreter is, namelijk ‘dat wat beschermt’ (Van Dale online, 2017). Deze betekenis kan, in tegenstelling tot de andere betekenis, ook een concrete bescherming betekenen (zoals een schutting). In het geval van *bescherming* is er een verschil tussen de twee betekenissen; de basisbetekenis is concreter dan de contextuele betekenis, waarin het gaat om een persoon of instantie die iemand figuurlijk ‘beschermt’. Beide betekenissen kunnen echter met elkaar vergeleken worden, omdat ze beide begrepen kunnen worden in termen van iets dat beveiliging biedt. Het woord is daarom gemarkeerd als metafoor.

Omdat hier verwezen wordt naar een zorgwekkende situatie die vraagt om een bepaalde bescherming (of beschutting), zou *bescherming* kunnen passen in categorie 4. *Rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen* (De Landtsheer, 2009).

Ook de VVD heeft het in haar verkiezingsprogramma over het verblijf van vluchtelingen.

‘Verblijf / in / Nederland / kan / zo / niet / worden / **gerekt**’

(Verkiezingsprogramma VVD)

De analyse die uit deze zin is gedaan heeft betrekking op **rekken**. Voor deze lexicale eenheid is eerst de contextuele betekenis vastgesteld. De betekenis die past bij de context van de zin is ‘lang doen duren’ (Van Dale online, 2017). In het woordenboek is er echter ook een betekenis die concreter is, namelijk ‘rechtmaken, strekken, uitstrekken’ (Van Dale online, 2017). In het geval van *gerekt* is er een verschil tussen beide betekenissen, maar is het wel mogelijk om deze met elkaar te vergelijken. Beide betekenissen kunnen namelijk begrepen worden in termen van ‘iets langer maken’. Het woord is daarom gemarkeerd als metafoor.

Omdat het woord in verband wordt gebracht met een aspect (de rekking, het langer worden) van het lichaam, zou *gerekt* kunnen passen in categorie 6. *Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen* (De Landtsheer, 2009).

De VVD heeft het in haar verkiezingsprogramma ook over hoe de Nederlandse samenleving zich voelt.

‘Het / gevoel / van / onbehagen / **groeit**’

(Verkiezingsprogramma VVD)

De analyse die uit deze zin is gedaan heeft betrekking op **groeien**. Voor deze lexicale eenheid is eerst de contextuele betekenis vastgesteld. De betekenis die past bij de context van de zin is ‘meer worden, toenemen, aangroeien’ (Van Dale online, 2017). In het woordenboek is er ook een betekenis die concreter en fysieker is, namelijk ‘in grootte (lengte of omvang) toenemen’ (Van Dale online, 2017). In het geval van *groeit* is er een verschil tussen beide betekenissen, maar is het wel mogelijk om deze twee betekenissen met elkaar te vergelijken. De basisbetekenis betreft het fysiek groter worden van levende wezens en hun organen, terwijl de contextuele betekenis gaat over abstracte zaken zoals cijfers. Beide betekenissen kunnen begrepen worden in termen van iets dat toeneemt. *Groeit* is daarom gemarkeerd als metafoor.

Groeit zou kunnen passen in categorie 6. *Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen*, omdat ook dit woord een aspect betreft dat verbonden kan worden aan het menselijk lichaam (De Landtsheer, 2009). In dit geval betreft dat aspect de ontwikkeling van het lichaam, aangezien dat kan groeien.

Vershil in categorieën van metaforen tussen de PvdA en de VVD met betrekking tot het thema immigratie tussen de PvdA en de VVD in televisiedebatten (gesproken)

Aan de hand van enkele opvallende voorbeelden zijn de verschillen tussen beide partijen geïllustreerd met betrekking tot de categorieën van metaforen die gebruikt werden door Lodewijk Asscher (PvdA) en Mark Rutte (VVD) tijdens het televisiedebat (gesproken). Ook bij deze analyse is gebruik gemaakt van de MIP (Pragglejaz Group, 2007) en de inhoudsschaal van De Landtsheer et al. (2011).

In een debat met Geert Wilders van de PVV had Lodewijk Asscher (PvdA) het over het belang van een bepaald standpunt waar hij en zijn partij voor staan.

‘Ik / ben / bloedserieus / over / die / **stelling**’

(NOS slotdebat)

De analyse die uit deze zin is gedaan heeft betrekking op **stelling**. Voor deze lexicale eenheid is eerst de contextuele betekenis vastgesteld. *Stelling* kan in deze context gebruikt worden om duidelijk te maken dat ‘iemand een bepaald standpunt heeft’ (Van Dale online, 2017). In het woordenboek is er ook een basisbetekenis die concreter is, namelijk ‘een fysieke positie of plaats die men kan innemen om en bepaalde positie te verdedigen’ (Van Dale online, 2017). In het geval van *stelling* is er een verschil tussen beide betekenissen, maar is het wel mogelijk om deze twee met elkaar te vergelijken. Waar in de basisbetekenis een fysieke stelling wordt ingenomen om een bepaalde positie te verdedigen, wordt in de contextuele betekenis een bepaalde positie (‘stelling’) omtrent een onderwerp genomen. *Stelling* is daarom gemarkeerd als metafoor.

Aan de hand van de categorieën van De Landtsheer et al. (2011), zou *stelling* kunnen passen in categorie 4. *Rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen*, omdat het woord verwijst naar een bepaalde positie die men inneemt tijdens een confrontatie (De Landtsheer, 2009).

Tijdens het debat met Geert Wilders (PVV), zei Lodewijk Asscher (PvdA) ook:

‘Als / er / **raddraaiers** / zijn, / dan / moeten / ze / worden / aangepakt’

(NOS slotdebat)

De analyse die uit deze zin is gedaan heeft betrekking op **raddraaiër**. Voor deze lexicale eenheid is eerst de contextuele betekenis vastgesteld. De contextuele betekenis van *raddraaiër* is ‘oproerkraaiër’ (Van Dale online, 2017). In het woordenboek is er ook een concrete, zichtbare betekenis, namelijk die van ‘belhamel’; een ram die de bel draagt en door de kudde gevolgd wordt (Van Dale online, 2017). In het geval van *raddraaiër* is er een verschil tussen beide betekenissen, maar is het wel mogelijk om beide betekenissen met elkaar te vergelijken. Het rumoer dat de bel maakt kan vergeleken worden met het ‘rumoer’ van een oproerkraaiër, een raddraaiër. De betekenissen verschillen van elkaar, maar zijn dus wel met elkaar vergelijkbaar. Het woord is daarom gemarkeerd als metafoor.

Omdat hier verwezen wordt naar een overal voorkomend, alledaags luid rumoer, zou *raddraaiër* kunnen passen in categorie 1. *Volkse en alledaagse metaforen* (De Landtsheer, 2009).

Tijdens het debat tussen Mark Rutte (VVD) en Jesse Klaver (GroenLinks), zei Mark Rutte het volgende over Jesse Klaver, die volgens hem te flexibel was met betrekking tot politieke ideeën:

‘Ik / weet / dat / de / heer / Klaver / **lenig** / is’

(NOS slotdebat)

De analyse die uit deze zin is gedaan heeft betrekking op **lenig**. Voor deze lexicale eenheid is eerst de contextuele betekenis vastgesteld. De betekenis die past bij de context van de zin is ‘flexibel, meegaand’ (Van Dale online, 2017). In het woordenboek is er ook een basisbetekenis die fysiek en daardoor concreter is, namelijk ‘zich gemakkelijk bewegend, veerkrachtig, soepel’ (Van Dale online, 2017). In het geval van *lenig* verschillen beide betekenissen, maar zijn deze wel met elkaar vergelijkbaar; het fysiek lenig zijn van een persoon kan vergeleken worden met de flexibiliteit (‘lenigheid’) in politieke ideeën. De twee betekenissen kunnen worden begrepen in termen van iets dat flexibel is. *Lenig* is daarom gemarkeerd als metafoor.

Lenig zou kunnen passen in categorie 6. *Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen*, omdat het woord betrekking kan hebben op een bepaald aspect van het menselijk lichaam; de lenigheid of flexibiliteit (De Landtsheer, 2009).

In het debat met Jesse Klaver van GroenLinks, beschreef Mark Rutte (VVD) een belangrijk deel van de samenleving als ‘de ruggengraat van de samenleving’:

‘Wat / je / echt / moet / doen, / is / ervoor / zorgen / dat / de / **ruggengraat** / van / de / samenleving / zich / ook / in / die / landen / kan / ontwikkelen’

(NOS slotdebat)

De analyse die uit deze zin is gedaan heeft betrekking op **ruggengraat**. Voor deze lexicale eenheid is eerst de contextuele betekenis vastgesteld. In deze context wordt *ruggengraat* gebruikt als ‘voornaamste, bepalend deel van iets, een kern’ (Van Dale online, 2017). In het woordenboek staat echter ook een basisbetekenis, namelijk de fysieke ‘wervelkolom bij de mens’ (Van Dale online, 2017). In het geval van *ruggengraat* is er een verschil tussen beide betekenissen, maar is het wel mogelijk om deze twee betekenissen met elkaar te vergelijken.

In beide wordt namelijk gesproken over een bepaalde kern, hetzij de fysieke kern van het lichaam (een belangrijk deel dat het lichaam in stand houdt), hetzij de ‘kern’ van een maatschappij (een belangrijk deel van de maatschappij). Het woord is daarom gemarkeerd als metafoor.

De metafoor *ruggengraat* zou kunnen passen in categorie 6. *Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen*, omdat ook hier een metafoor wordt gebruikt dat bij het lichaam behoort; de letterlijke ruggengraat van het menselijk lichaam. (De Landtsheer, 2009).

Tabel 4 biedt een overzicht van de categorieën van metaforen die per partij gebruikt zijn in de geschreven verkiezingsprogramma’s en de gesproken televisiedebatten.

Tabel 4. De categorieën van metaforen die per partij gebruikt zijn in de verkiezingsprogramma’s (geschreven) en de televisiedebatten (gesproken).

	PvdA	VVD
Geschreven	<i>Rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen</i>	<i>Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen</i>
Gesproken	<i>Rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen</i> <i>Volkse en alledaagse metaforen</i>	<i>Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen</i>

De PvdA maakte in het deel van hun verkiezingsprogramma (geschreven) gebruik van *Rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen*, terwijl de VVD gebruik maakte van *Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen*. Met betrekking tot de gesproken televisiedebatten maakte de VVD ook hier gebruik van *Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen*. De PvdA gebruikte echter metaforen die ingedeeld zijn in andere categorieën, namelijk *Rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen* en *Volkse en alledaagse metaforen*.

Conclusie en discussie

Dit onderzoek richtte zich op de vraag in hoeverre er een verschil is in het metafoorgebruik tussen de PvdA en de VVD in de aanloop naar de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen van 2017.

Uit de resultaten blijkt dat er geen verschil is in het metafoorgebruik (wel of niet-metafoor) in het hele corpus (dus geschreven en gesproken teksten gecombineerd) tussen de PvdA en de VVD. Er is ook geen verschil in het metafoorgebruik van beide partijen als apart gekeken wordt naar de gesproken data (het televisiedebat). Er is echter wel een verschil in het metafoorgebruik van beide partijen als gekeken wordt naar de geschreven data (verkiezingsprogramma). Het blijkt namelijk dat de PvdA relatief gezien meer metaforen gebruikt in het verkiezingsprogramma dan de VVD. In het verkiezingsprogramma van de VVD komen relatief gezien meer niet-metaforen voor dan in het verkiezingsprogramma van de PvdA.

Het feit dat de PvdA relatief gezien meer metaforen gebruikt dan de VVD in de geschreven verkiezingsprogramma's, zou verbonden kunnen zijn aan de waarde die beide partijen hechten aan het onderwerp immigratie. Wellicht is het zo dat de PvdA meer waarde hecht aan het onderwerp immigratie en dat onderwerp dus uitgebreider wordt uitgelegd. Het tegenovergestelde zou dan het geval kunnen zijn bij de VVD, die mogelijk minder waarde hecht aan het onderwerp immigratie. De partij acht het daardoor minder belangrijk om dat onderwerp uitgebreider uit te leggen.

Dit verschil is echter niet te zien in het metafoorgebruik tussen beide partijen met betrekking tot de gesproken televisiedebatten. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er tijdens de debatten maar een beperkte hoeveelheid tijd was om uitgebreid over een standpunt te spreken. Ervan uitgaande dat de PvdA inderdaad meer waarde hecht aan het onderwerp immigratie dan de VVD, zou verwacht worden dat dit onderwerp ook in het televisiedebat uitgebreider zou worden uitgelegd. Het gebrek aan tijd zou er echter mogelijk voor gezorgd hebben dat de PvdA niet uitgebreid haar standpunt heeft kunnen maken over immigratie. Dit zou een verklaring kunnen zijn van de inconsistentie van de resultaten op basis van de verkiezingsprogramma's (geschreven) en de televisiedebatten (gesproken).

Op basis van de kwalitatieve analyse en de metafoor-categorieën van De Landtsheer et al. (2011) blijkt dat de twee partijen verschillen in de categorieën van metaforen die gebruikt werden. In haar verkiezingsprogramma lijkt de PvdA veel gebruik te maken van *Rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen*. De VVD maakt in haar verkiezingsprogramma daarentegen vaker gebruik van *Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen*. Wat betreft de televisiedebatten

valt te zien dat de VVD consistentie toont door ook in de gesproken data vaker gebruik te maken van *Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen*. De PvdA gebruikt echter andere categorieën van metaforen, namelijk *Rampen-, onheils-, en geweldsmetaforen* en *Volkse en alledaagse metaforen*.

Het feit dat de VVD vaker gebruik maakt van *Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen* kan komen doordat de VVD een rechtse partij is. De categorieën van De Landtsheer et al. (2011) zijn gerangschikt van zwak naar sterk. De categorie *Lichaams-, ziekte-, en doodsmetaforen* bevat hierbij de krachtigste, meest emotionele metaforen. Uit de analyse van De Landtsheer et al. (2011) bleek dat Wilders van de rechtse partij PVV een sterk metaforische stijl bevatte, wat betekent dat meer gebruik is gemaakt van metaforen die krachtiger en emotioneler zijn. Omdat de VVD gebruik maakt van metaforen die door De Landtsheer et al. (2011) gezien worden als krachtiger en emotioneler dan andere metaforen, lijkt het zo te zijn dat de VVD een sterk metaforische stijl vertoont. Dit in tegenstelling tot de PvdA die, mogelijk omdat het een linkse partij betreft, metaforen gebruikt die minder krachtig en emotioneel zijn. Deze bevinding vormt een aanvulling/uitbreiding op het onderzoek van De Landtsheer et al. (2011), omdat niet alleen het metafoorgebruik van een rechtse partij, maar ook dat van een linkse partij is geanalyseerd.

Dit onderzoek dient ook als een uitbreiding van het onderzoek van Vestermark (2007), die onderzoek deed naar het metafoorgebruik van presidenten van de twee grootste politieke partijen in de VS maar deze niet met elkaar vergeleek. In tegenstelling tot haar onderzoek is er in dit onderzoek namelijk wél een vergelijking gemaakt tussen twee partijen, namelijk tussen de twee grootste partijen vóór de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen van 2017 (PvdA en VVD).

Een beperking van dit onderzoek is dat wel gesproken en geschreven teksten mee zijn genomen in de analyse, maar dat deze twee niet specifiek met elkaar zijn vergeleken. Een suggestie voor vervolgonderzoek zou kunnen zijn om wél een vergelijking te maken tussen de twee modi (gesproken en geschreven). Tijdens de analyse is namelijk een verschil opgemerkt met betrekking tot hoe de geanalyseerde debatten in elkaar zaten. Lodewijk Asscher (PvdA) werd tijdens het debat met Geert Wilders (PVV) meerdere malen door hem onderbroken. Dit in tegenstelling tot Mark Rutte (VVD), die uitgebreider in kon gaan op het onderwerp en daardoor mogelijk meer metaforen heeft kunnen gebruiken. Wellicht leek het debat van de PvdA vanwege de onderbrekingen meer op een conversatie en bevatte het debat waarin de VVD aan het woord kwam meer kenmerken van een geschreven tekst (zoals een essay) omdat de standpunten in dat geval uitgebreider werden onderbouwd met meerdere argumenten. Uit

eerder onderzoek naar metafoorgebruik in verschillende registers (Steen et al., 2010) bleek dat tijdens conversaties het minst aantal metaforen gebruikt werden. In academische teksten en nieuwsteksten werd daarentegen het meest gebruik gemaakt van metaforen. In vervolgonderzoek zou dus specifiek het verschil tussen geschreven en gesproken teksten geanalyseerd kunnen worden, zodat ook in kan worden gegaan op de resultaten van Steen et al. (2010).

Hoewel de resultaten van het huidige onderzoek interessante nieuwe inzichten verschaffen in het onderzoek naar metafoorgebruik van linkse en rechtse politieke partijen in Nederland, bleek de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid met betrekking tot het gebruik van de MIP in dit onderzoek uiteindelijk matig te zijn. Dit betekent dat de eerste en de tweede codeur de methode (MIP) op een verschillende manier hebben toegepast. In vervolgonderzoek is het daarom aan te raden om een trainingsperiode te gebruiken waarin de codeurs beter getraind kunnen worden in het markeren van metaforen aan de hand van de Metaphor Identification Procedure (MIP; Praggeljaz Group, 2007). Omdat alle data voor de analyses in dit onderzoek zijn gecodeerd door één codeur, is de interne consistentie echter wél gewaarborgd.

Dit onderzoek dient zowel als een uitbreiding voor eerder uitgevoerde onderzoeken als een startpunt voor meer onderzoek naar het metafoorgebruik van Nederlandse politieke partijen. Door meer Nederlandse politieke partijen te betrekken in soortgelijke onderzoeken, kan een beter beeld verkregen worden van het metafoorgebruik in de Nederlandse politiek. In dit onderzoek is in ieder geval duidelijk geworden dat er verschillen zijn in het metafoorgebruik van een linkse partij (PvdA) en een rechtse partij (VVD) in de aanloop naar de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen van 2017.

Literatuur

- Beer, F. A., & De Landtsheer, C. (2004). *Metaphorical World Politics*. East Lansing: Michigan State University Press.
- Benschop, L. (2017, 7 maart). Interview Asscher: Bezig zijn met gamechangers is onderschatting kiezer. *NU.nl*. Geraadpleegd van <http://www.nu.nl/verkiezingen-2017/4519332/interview-asscher-bezig-met-gamechangers-onderschatting-kiezer.html>
- Bouman, M. (2017, 3 maart). Verkiezingen 2017: inhoudelijke campagnes, maar waarom gaat het niet over de drie grote thema's? *FD Mediagroep*. Geraadpleegd van <https://fd.nl/economie-politiek/1190633/verkiezingen-2017-inhoudelijke-campagnes-maar-waarom-gaat-het-niet-over-de-drie-grote-themas>
- Burgers, C., Konijn, E., Steen, G. J. (2016). Figurative framing: Shaping public discourse through metaphor, hyperbole, and irony. *Communication Theory*, 26, 410-430.
- Cammaerts, B. (2012). The strategic use of metaphors by political and media elites: The 2007-11 Belgian constitutional crisis. *International Journal of Media and Cultural Politics*, 8, 229-249.
- Charteris-Black, J. (2011). Metaphor in political discourse. In J. Charteris-Black (Red.), *Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor* (2e ed., pp. 28-51). Houndmills: Palgrave Macmillan UK. doi: 10.1057/9780230319899_2
- De Landtsheer, C., Kalkhoven L., & Broen L. (2011). De beeldspraak van Geert Wilders, een tsunami over Nederland? *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 39, 5-20.
- De Landtsheer, C. (2009). Collecting political meaning from the count of metaphor. In A. Musolff & J. Zinken (Red.), *Metaphor and Discourse* (pp. 59-78). Houndmills: Palgrave Macmillan UK.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43, 52.
- Frontbencher (2017). Peilingen. *Frontbencher. Politiek online*. Geraadpleegd van <http://frontbencher.nl/peilingen/#>.
- Kaal, A.A. (2012). *Metaphors in Conversation*. Utrecht: LOT dissertation series.
- Keuning, R. (2010). Conceptuele metaforen als onderdeel van politieke communicatie. *Rijksuniversiteit Groningen*. Geraadpleegd van http://arts.studenttheses.ub.rug.nl/10356/1/MA-1619632-R._Keuning.pdf

- Korsten, A. F. A. (2013, 24 maart). *'Framing' in de politiek. Over politiek als taalstrijd*.
Geraadpleegd van
<http://www.arnokorsten.nl/PDF/Democratie/Framing%20in%20de%20politiek.pdf>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Landau, M. J., & Keefer, L. A. (2014). The persuasive power of political metaphors. In J. P. Forgas, W. Crano, & K. Fiedler (Red.), *Social Psychology and Politics* (pp. 1-25). New York: Psychology Press.
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33, 159-174. doi: 10.2307/2529310
- NU.nl. (2017, 13 maart). Felle strijd tussen Rutte en Wilders in eerste tv-debat. *NU.nl*.
Geraadpleegd van
<http://www.nu.nl/verkiezingen-2017/4538004/felle-strijd-tussen-rutte-en-wilders-in-eerste-tv-debat.html>
- Pragglejaz Group. (2007). MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol*, 22, 1-39.
- Steen, G. J., Dorst, A. G., Herrmann, J. B., Kaal, A. A., & Krennmayr, T. (2010). Metaphor in usage. *Cognitive Linguistics*, 21, 765-796.
- Van Dale online woordenboeken (2017). Geraadpleegd van
<http://run.vandale.nl.ru.idm.oclc.org/zoeken/zoeken.do>
- Van den Bosch, A., Busser, G. J., Daelemans, W., & Canisius, S. (2007). An efficient memory-based morphosyntactic tagger and parser for Dutch. In F. van Eynde, P. Dirix, I. Schuurman, & V. Vandeghinste (Red.), *Selected Papers of the 17th Computational Linguistics in the Netherlands Meeting* (pp. 99-114). Leuven, Belgium.
- Van der Spek, E. (2012). Vol op het orgel. Metaforen in verkiezingstijd. *Onze Taal*, 81, 342.
- Vasterman, P. (2013, 25 januari). Wilders en de media. *Peter Vasterman*. Geraadpleegd van
<http://vasterman.blogspot.nl/2013/01/wilders-en-de-media.html>
- Vestermark, I. (2007). *Metaphors in politics: A study of the metaphorical personification of America in political discourse*. Lulea University of Technology and Culture.
Geraadpleegd van
<http://ltu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1021458/FULLTEXT01.pdf>